

Eğitim Teknolojisi

kuram ve uygulama

Yaz 2021

Cilt 11

Sayı 2

Summer 2021

Volume 11

Issue 2

Educational Technology

theory and practice

ISSN: 2147-1908

Editör Kurulu / Editorial Board*

Dr. Ana Paula Correia
Dr. Buket Akkoyunlu
Dr. Cem Çuhadar
Dr. Deniz Deryakulu
Dr. Deepak Subramony

Dr. Feza Orhan
Dr. H. Ferhan Odabaşı
Dr. Hafize Keser
Dr. Halil İbrahim Yalın
Dr. Hyo-Jeong So

Dr. Kyong Jee(Kj) Kim
Dr. Özcan Erkan Akgün
Dr. S. Sadi Seferoğlu
Dr. Sandie Waters
Dr. Servet Bayram

Dr. Şirin Karadeniz
Dr. Tolga Güyer
Dr. Trena Paulus
Dr. Yavuz Akpınar
Dr. Yun-Jo An

* Liste isme göre alfabetik olarak oluşturulmuştur. / List is created in alphabetical order

Hakem Kurulu / Reviewers*

Dr. Adile Aşkim Kurt
Dr. Ağah Tuğrul Korucu
Dr. Ahmet Çelik
Dr. Ahmet Naci Çoklar
Dr. Akça Okan Yüksel
Dr. Arif Akçay
Dr. Arif Altun
Dr. Aslı Saylan Kırmızıgül
Dr. Aslıhan İstanbullu
Dr. Aslıhan Kocaman Karoğlu
Dr. Ayça Çebi
Dr. Ayfer Alper
Dr. Aynur Kolburan Geçer
Dr. Ayşe Kula
Dr. Ayşegül Bakar Çörez
Dr. Arif Akçay
Dr. Bahar Baran
Dr. Barış Sezer
Dr. Beril Ceylan
Dr. Berrin Doğusoy
Dr. Betül Özyayın
Dr. Betül Yılmaz
Dr. Beyza Bayrak
Dr. Bilal Atasoy
Dr. Burcu Berikan
Dr. Büşra Özmen
Dr. Can Güldüren
Dr. Canan Çolak
Dr. Çelebi Uluyol
Dr. Çiğdem Uz Bilgin
Dr. Demet Somuncuoğlu Özerbaş
Dr. Deniz Atal Köysüren
Dr. Deniz Mertkan Gezgin
Dr. Duygu Nazire Kaşıkçı
Dr. Ebru Kılıç Çakmak
Dr. Ebru Solmaz
Dr. Ekmel Çetin
Dr. Elif Buğra Kuzu Demir
Dr. Emine Aruğaslan
Dr. Emine Cabı
Dr. Emine Şendurur
Dr. Engin Kurşun
Dr. Erhan Güneş

Dr. Erinç Karataş
Dr. Erkan Çalışkan
Dr. Erkan Tekinarslan
Dr. Erman Yükseltürk
Dr. Erol Özçelik
Dr. Ertuğrul Usta
Dr. Esma Aybike Bayır
Dr. Esra Yecan
Dr. Ezgi Gün
Dr. Fatma Bayrak
Dr. Fatma Keskinlikçi
Dr. Fatih Erkoç
Dr. Fatih Yaman
Dr. Fezile Özdamlı
Dr. Figen Demirel Uzun
Dr. Filiz Kalelioğlu
Dr. Filiz Kuşkaya Mumcu
Dr. Funda Dağ
Dr. Funda Erdoğdu
Dr. Gizem Karaoğlan Yılmaz
Dr. Gökçe Becit İşıctürk
Dr. Gökhan Akçapınar
Dr. Gökhan Dağhan
Dr. Gül Özüdoğru
Dr. Gülhan Orhan Karsak
Dr. H. Ferhan Odabaşı
Dr. Hacer Türkoğlu
Dr. Hafize Keser
Dr. Hakan Tüzün
Dr. Halil Ersoy
Dr. Halil İbrahim Akyüz
Dr. Halil İbrahim Yalın
Dr. Halil Yurdugül
Dr. Hanife Çivril
Dr. Hasan Çakır
Dr. Hasan Karal
Dr. Hatice Durak
Dr. Hatice Sancar Tokmak
Dr. Hüseyin Bicen
Dr. Hüseyin Çakır
Dr. Hüseyin Özçınar
Dr. Hüseyin Uzunboylu
Dr. Işıl Kabakçı Yurdakul
Dr. İbrahim Arpacı

Dr. İlkur Resioğlu
Dr. Kadir Demir
Dr. Kerem Kılıçer
Dr. Kevser Hava
Dr. Levent Çetinkaya
Dr. Levent Durdu
Dr. M. Emre Sezgin
Dr. M. Fikret Gelibolu
Dr. Mehmet Akif Ocak
Dr. Mehmet Barış Horzum
Dr. Mehmet Kokoç
Dr. Mehmet Üçgül
Dr. Melih Engin
Dr. Melike Kavuk
Dr. Meltem Kurtoğlu
Dr. Muhittin Şahin
Dr. Mukaddes Erdem
Dr. Murat Akçayır
Dr. Mustafa Sarıtepeci
Dr. Mustafa Serkan Günbatır
Dr. Mustafa Yağcı
Dr. Mutlu Tahsin Üstündağ
Dr. Müge Adnan
Dr. Nadire Çavuş
Dr. Necmi Eşgi
Dr. Nezihe Önal
Dr. Nuray Gedik
Dr. Nurettin Şimşek
Dr. Onur Ceran
Dr. Onur Dönmez
Dr. Ömer Faruk İslim
Dr. Ömer Faruk Ursavaş
Dr. Ömer Delialioğlu
Dr. Ömür Akdemir
Dr. Özcan Erkan Akgün
Dr. Özden Şahin İzmirli
Dr. Özgen Korkmaz
Dr. Özlem Çakır
Dr. Pınar Nuhoğlu Kibar
Dr. Polat Şendurur
Dr. Ramazan Yılmaz
Dr. Raziye Demiralay
Dr. Recep Çakır
Dr. Sabiha Yeni

Dr. Sacide Güzin Mazman
Dr. Salih Bardakçı
Dr. Sami Acar
Dr. Sami Şahin
Dr. Seher Özcan
Dr. Selay Arkün Kocadere
Dr. Selçuk Karaman
Dr. Selda Küçük
Dr. Serap Yetik
Dr. Serçin Karataş
Dr. Serdar Çiftçi
Dr. Serhat Kert
Dr. Serkan İzmirli
Dr. Serkan Şendağ
Dr. Serkan Yıldırım
Dr. Serpil Yalçınalp
Dr. Sibel Somyürek
Dr. Sinan Keskin
Dr. Soner Yıldırım
Dr. Şafak Bayır
Dr. Şahin Gökçearsan
Dr. Şeymus Aydoğdu
Dr. Tarık Kışla
Dr. Tayfun Tanyeri
Dr. Tuğba Bahçekapılı
Dr. Tuğba Öztürk
Dr. Turgay Alakurt
Dr. Türkan Karakuş
Dr. Tolga Güyer
Dr. Uğur Başarmak
Dr. Ümmühan Avcı Yücel
Dr. Ünal Çakıroğlu
Dr. Veynel Demirer
Dr. Vildan Çevik
Dr. Volkan Kukul
Dr. Yalın Kılıç Türel
Dr. Yasemin Demirarslan Çevik
Dr. Yasemin Gülbahar
Dr. Yasemin Koçak Usluel
Dr. Yasin Yalçın
Dr. Yavuz Akbulut
Dr. Yusuf Levent Şahin
Dr. Yusuf Ziya Olpak
Dr. Yüksel Göktaş

* Liste isme göre alfabetik olarak oluşturulmuştur. / List is created in alphabetical order.

İletişim Bilgileri / Contact Information

İnternet Adresi / Web: <http://dergipark.org.tr/etku>

E-Posta / E-Mail: tguyer@gmail.com

Telefon / Phone: +90 (312) 202 17 38

Makale Geçmişi / Article History

Alındı/Received: 12.04.2021

Düzeltilme Alındı/Received in revised form: 27.05.2021

Kabul edildi/Accepted: 30.05.2021

COVID-19 SALGINI SÜRESİNCE EĞİTİMDE FIRSAT EŞİT(SİZ)LİĞİ: KIRSAL KESİMDEKİ ÖĞRETMEN VE EBEVEYN GÖRÜŞLERİ

Zafer Kuş¹, Hilal Mert², Fatoş Boyraz³

Bilimsel Araştırma Makalesi

Öz

2019 yılının son aylarında Çin'de ortaya çıkan yeni tip koronavirüs (Covid-19); kısa sürede küresel bir salgına dönüşmesiyle bütün dünyayı etkisi altına almış, dünyanın dört bir yanındaki eğitim kurumlarında, yüz yüze öğretimden çevrimiçi öğretime geçiş yapılmak zorunda kalınmıştır. Okulların kapatılması ile dünya genelinde sosyo-ekonomik düzeyi düşük milyonlarca öğrenci eğitim hakkına erişememiştir. Bu durum dünyada zaten var olan dijital uçurum ve eğitimde fırsat eşitsizliğini daha da derinleştirmiştir. Ülkemizde de öğrencilerin eğitimden uzak kalmamaları için Millî Eğitim Bakanlığı bütün kademeleri kapsayan uzaktan eğitim sistemine geçiş yapmıştır. Ancak bütün öğrenciler aynı şekilde uzaktan eğitim sürecine eşit bir şekilde erişim sağlayamamıştır. Yapılan bu çalışmada öğretmen ve ebeveyn görüşleri alınarak koronavirüs (Covid-19) sürecinde dijital uçurumun ve fırsat eşitsizliğinin eğitimdeki yansımalarının ortaya konulması amaçlanmıştır. Araştırmada nitel araştırma desenlerinden olgubilim deseni kullanılmıştır. Çalışma grubunun oluşturulmasında amaçlı örnekleme yöntemlerinden “benzeşik örnekleme” kullanılmıştır. Bu kapsamda kırsal kesimde görev yapan öğretmenler ve kırsal kesimde öğrenim gören öğrenci velileri araştırmaya dâhil edilmiştir. Veri toplama sürecinde öğretmenlerin ve velilerin koronavirüs (Covid-19) sürecinde dijital uçurumun ve fırsat eşitsizliğinin eğitime yansımaları hakkında görüşlerini belirleyebilmek amacıyla araştırmacılar tarafından geliştirilen iki farklı (öğretmen ve veli) “Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu (YYGF)” kullanılmıştır. Elde edilen nitel verilerin analizi sürecinde içerik analizi türlerinden kategorisel analiz kullanılmıştır. Araştırma sonucunda kırsal kesimde yaşayan öğrencilerin büyük bir kısmının uzaktan eğitime erişimde sorunlar yaşadığı, öğrencilerin olanaklarının kısıtlı olduğu ve yeterli öğretim materyallerinin olmadığı, yaşadığı sorunları çözmede öğretmenlerin ya da ebeveynlerin gerekli teknik desteği sağlayamadığı,

¹ Doç. Dr., Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, zaferkus@gmail.com, orcid.org/0000-0002-4371-8114

² Arş. Gör., Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, h.mert@ahievran.edu.tr, orcid.org/0000-0002-7309-8833

³ Uzman, fatosboyrazz@gmail.com, orcid.org/0000-0001-8654-6191

öğretmenlerin ise uzaktan eğitim sürecinde öğrencilerini takip etme konusunda sorunlar yaşadığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: covid-19 salgını; eğitim; fırsat eşitliği; öğretmen; ebeveyn

EQUALITY OF OPPORTUNITY DURING THE ONGOING COVID-19 PANDEMIC: TEACHERS' AND PARENTS' VIEWS IN THE RURAL SECTION

Abstract

The new type of coronavirus (Covid-19), which emerged in China in the last months of 2019, affected the whole world as it turned into a global epidemic in a short time, and educational institutions around the world had to switch from face-to-face education to online education. With the closure of schools, millions of students with low socio-economic levels around the world have not been able to access the right to education. This has further deepened the digital divide and inequality of opportunity in education that already exists in the world. In our country, the Ministry of Education has switched to a distance education system covering all levels so that students do not stay away from education. However, not all students have been able to access the distance learning process equally. In this study, it was aimed to show the reflections of the digital gap and inequality of opportunity in education during the Coronavirus (Covid-19) epidemic through taking the opinions of teachers and parents. Phenomenology design among the qualitative research designs was used in the study. "Analogous sampling" among the purposeful sampling methods was used in the formation of the study group. In this context, teachers working in rural areas and parents of students studying in rural areas were included in the study. During the data collection process, two different "Semi-Structured Interview Forms (SSIF)" developed by the researchers were used to determine the reflections of the digital gap and opportunity inequality on education during the Coronavirus (Covid-19) process, and categorical analysis was used in the analysis of the qualitative data obtained. The results of the study show that a large part of the students had problems in accessing distance education, had limited opportunities and did not have sufficient teaching materials, that either teachers or parents could not provide the necessary technical support to solve their problems and that teachers had problems in following their students during the distance education period.

Keywords: covid-pandemic; education; opportunity equality; teacher; parent.

Summary

As known, a new type of corona virus (Covid-19) that appeared in China in the last months of 2019 has affected the whole world with its transformation into a global epidemic in a short time. After Covid-19 was declared as an epidemic by the World Health Organization on March 11, 2020 (WHO, 2020), educational institutions around the world had to switch from face-to-face teaching to online teaching (Marcellis-Warin, Munoz & Warin, 2020). According to the 2020 statistics of the UNICEF, about 1.2 billion children of school age have been affected by the closure of schools and have difficulty adapting to the distance education system due to

the Coronavirus outbreak. This situation reveals the digital divide that has become more evident for a significant segment of the society and the inequality of opportunity in education.

The Education Information Network (EBA), which was created in our country in 2012 and provides student and teacher interaction, has been actively used in distance education, which was commissioned due to the epidemic (Başaran, Doğan, Karaoğlu and Şahin, 2020). EBA, which is used as a means of access to distance education, has remain inadequate and caused serious access problems with millions of students starting to use it at the same time. Accordingly, the Ministry of Education has tried to make the infrastructure stronger by taking the necessary measures during the past year, however, a digital gap has occurred among students because many families with low socio-economic levels did not have the necessary means of access (computer-tablet-mobile phone).

What's more, several articles on the problems and on the effectiveness of distance education in the Covid-19 period (Başaran, Doğan, Karaoğlu and Şahin, 2020; Can, 2020; Genç and Gümrükçüoğlu, 2020; Karahan, Bozan and Akçay, 2020; Kurdüncü and Kurt, 2020; Sayan, 2020; Sever and Özdemir, 2020; Sönmez, Yıldırım and Çetinkaya, 2020; Türker and Dündar, 2020) are observed within the literature. In addition, further literature reviews show that there are also studies on how the epidemic creates the inequality of educational opportunity (Akgül, 2019; Ferreira and Gignoux, 2010; Gökkaya, 2019; Wolf and Stone, 2019; stars and Akar-Vural, 2020) and the digital divide (Bagchi, 2005; Correia, 2020; El-Kadi, 2020; Lawton, 2020; Marcellis-Warin, Munoz & Warin, 2020; Sezgin and Euphrates, 2020). Furthermore, studies on the effects of the epidemic on family relations (Ergul and Yilmaz, 2020; Işık, 2020) and human psychology (Cao, Fang, Hou, Han, Xu, Dong & Zheng, 2020; Ergul and Yilmaz, 2020; Kurd and Kurt, 2020; Sever and Ozdemir, 2020) were also encountered. However, there has been no direct study in which the opinions of parents and teachers on the distance education, who are mostly affected by the digital gap that occurred during the epidemic, are given together. Unlike previous studies, this study is important in terms of taking the opinions of teachers and parents, which are at the center of the education system, by addressing the issue of inequality of opportunity in education, which has become more evident during the pandemic. In this context, the aim of this research is to reveal the reflections of the digital gap and opportunity inequality in education during the Coronavirus (Covid-19) period.

In this study, the phenomenology design among the qualitative research designs was used. "Analogous sampling" among the purposeful sampling methods was used while forming the study group. Also, teachers working in rural areas and parents of students studying in rural areas were included in the study. During the data collection process, two different "semi-structured interview protocols" developed by the researchers (teacher and parents) were used in order to determine the opinions on the reflections of the digital gap and opportunity inequality in education during the Coronavirus (Covid-19) process. All interviews with teachers were conducted online by the researchers. However, the interviews with parents were conducted face-to-face with the idea that there would be a number of problems in online interviews. Categorical analysis among the types of content analysis was used for the analysis of the obtained qualitative data.

The findings were analyzed within the framework of 6 themes: opportunities and access to distance education, teaching process, assessment and evaluation, possible results and risks, family relations and recommendations. According to the results obtained, the following conclusions were reached:

Research results show significant proportion of teachers and parents do not have access to distance education. The most important reasons for students not being able to access distance education are the low socio-economic level of the families, the lack of internet in these homes, the lack of technological tools or the deficiencies in infrastructure services in their region. Teachers or the parents are unable to provide students with the necessary technical support in solving the problems that students experience in accessing distance education. The most important difference in access to distance education is the socio-economic level. Another conclusion reached from the views of teachers and parents is that students in rural areas have limited opportunities and do not have sufficient teaching materials. The majority of students do not have a room of their own, personal computer or tablets, additional devices such as desks, headphones, cameras, educational materials to help them learn for their own lessons. Most teachers try to follow their students in the distance learning process, but they cannot follow students who live in rural areas and whose parents do not use social media. The vast majority of teachers are unable to compensate for the shortcomings of their students in the distance education process. The majority of the parents also stated that the lessons that cannot be accessed during the distance education process cannot be compensated for and that there are no educated people at home to help the children. Both teachers and students experience different problems in the distance learning process, such as technical-technological, material, lesson participation, evaluation. Most teachers are not able to do assessment and evaluation or are able to perform it on a limited basis. Research results also show that distance education also negatively affects domestic relationships.

Giriş

Eğitim; bireyin gelişimi ve toplumun devamı için bir ön koşuldur. Demokratik bütün ülkelerde eğitim en temel haklardan biridir. Eğitim hakkı bireyin etnik kökenine, cinsiyetine, diline ya da dinine dayalı ayrımcılığa maruz kalmadan toplumun bütün fertlerine aynı (Council of Europe, 2020) şekilde sunulur. Ülkemizde de Anayasa'nın 42. maddesinde eğitimde fırsat eşitliği "*Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz.*" ifadesi ile güvence altına alınmıştır. Ayrıca Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 8. maddesinde "*Eğitimde kadın, erkek herkese fırsat ve imkân eşitliği sağlanır. Maddi imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin en yüksek eğitim kademelerine kadar öğrenim görmelerini sağlamak amacıyla parasız yatılılık, burs, kredi ve başka yollarla gerekli yardımlar yapılır*" (MEB, 2021) ifadeleri ile eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması hedeflenmiştir.

Bilindiği üzere 2019 yılının son aylarında Çin'de ortaya çıkan ve bütün dünyayı etkisi altına alan yeni tip koronavirüs (Covid-19) kısa sürede küresel bir salgına dönüşmüştür. Bu salgın, sağlık başta olmak üzere gündelik yaşam, ekonomi, sanayi, turizm, eğitim gibi birçok alanda aksaklıklara neden olmuş ve birçok olumsuz sonucu beraberinde getirmiştir. Covid-19'un Dünya Sağlık Örgütü tarafından 11 Mart 2020 tarihinde salgın olarak ilan edilmesinden sonra (WHO, 2020) dünyanın dört bir yanındaki eğitim kurumlarında, yüz yüze öğretimden çevrimiçi öğretime geçiş yapılmak zorunda kalmıştır (Marcellis-Warin, Munoz & Warin, 2020). Aniden ortaya çıkan bu gelişme ile gerekli altyapı oluşmadan ve tedbirler alınmadan uzaktan öğrenmeye hızlı bir geçiş olmuş (Lie, Tamah, Gozali, Triwidayati, Utami, Jemadi, 2020) bu durum internete bağlı olma ve erişim araçlarına olan ihtiyacı bir anda artırmıştır (Lawton, 2020). UNICEF (2020) Coronavirus salgını sebebiyle, okul çağında olan yaklaşık 1,2 milyar

çocuğun, okulların kapatılmasından etkilendiğini ve uzaktan eğitim sistemine uyum sağlamakta zorlandıklarını ifade etmektedir. Bu durum, toplumun önemli bir kesimi açısından daha da belirginleşen dijital uçurum ve beraberinde de eğitimde fırsat eşitsizliğini gözler önüne sermektedir.

Dijital uçurum terimi, hem bilgi ve iletişim teknolojilerine erişim fırsatları hem de interneti geniş bir şekilde kullanmaları açısından farklı sosyo-ekonomik düzeylerdeki bireyler, haneler, işletmeler ve coğrafi alanlar arasındaki boşluğu ifade etmektedir (OECD, 2001). Daha özeldede bilgisayar, ağ bağlantısı, mobil telefon, dijital televizyon gibi bilgi teknolojisinin yeni biçimlerine erişimi olmayanlar ile erişim sağlayanlar arasındaki fark olarak da tanımlanabilmektedir (Van Dijk, 2006). Dijital uçurum bir nevi dijital eşitsizlikleri ifade etmektedir (El-Kadi, 2020) ve sadece bilgi-iletişim teknolojilerine sahip olanlar ve olmayanlar değil, bunu etkin bir şekilde kullananlar ve kullanmayanlar arasındaki farkı da yansıtmaktadır (Bagchi, 2005). Özellikle salgın sürecinde kamusal alanlarda kısmi hizmet verilmesi, okullarda bulunan bilgisayar, ücretsiz internet, akıllı tahta gibi imkânların kullanılamaması, kişisel imkânların yetersizliğinden dolayı eğitim hakkından yararlanamama gibi nedenler bireyler arasındaki dijital uçurumu artırmış, eşitsizlikleri bütün dünyaya açıkça göstermiştir (Er-Koçoğlu, 2020).

Uzaktan eğitim sisteminde altyapı, erişim, güvenlik, içerik, tasarım, uygulama, kalite, mevzuat ve pedagojik açıdan güçlendirilmelerin yapılması gerektiği açıkça görülmektedir (Can, 2020). Temel bir insan hakkı olan "eğitimsel kaynaklara ulaşma" yolundaki engellerin, eşitsizliklerin mümkün olduğunca ortadan kaldırılabilmesi için ise gerekli çabanın gösterilmesi büyük önem arz etmektedir (Akgül, 2019). Ülkemizde de öğrencilerin eğitimden uzak kalmamaları için Millî Eğitim Bakanlığı ilkököl, ortaokul ve lise kademelerini kapsayan uzaktan eğitim sistemine geçiş yapmıştır. Salgından dolayı kullanıma açılan uzaktan eğitimde 2012 yılında oluşturulan öğrenci ve öğretmenlerin etkileşimini sağlayan Eğitimde Bilişim Ağı (EBA) aktif olarak kullanılmaya başlanmıştır (Başaran, Doğan, Karaoğlu ve Şahin, 2020). Uzaktan eğitime erişim aracı olarak kullanılan EBA milyonlarca öğrencinin aynı anda kullanmaya başlaması ile yetersiz kalmış ve ciddi erişim sorunlarına neden olmuştur. Geçen bir yıl süre içerisinde Milli Eğitim Bakanlığı gerekli tedbirleri alarak alt yapıyı daha güçlü hale getirmeye çalışmış ancak diğer taraftan sosyo-ekonomik olarak düşük düzeyde olan birçok ailede gerekli erişim aracı olmadığından (bilgisayar-tablet-cep telefonu) öğrenciler arasında dijital uçurum meydana gelmiştir.

Alanyazın incelendiğinde Covid-19 sürecinde uzaktan eğitimin etkililiği ve sorunlarla ilgili çalışmaların varlığı (Başaran, Doğan, Karaoğlu ve Şahin, 2020; Can, 2020; Genç ve Gümrükçüoğlu, 2020; Karahan, Bozan ve Akçay, 2020; Kürtüncü ve Kurt, 2020; Sayan, 2020; Sever ve Özdemir, 2020; Sönmez, Yıldırım ve Çetinkaya, 2020; Türker ve Dünder, 2020) görülmektedir. Bunun yanında salgın sürecinin oluşturduğu eğitimde fırsat eşitsizliği (Akgül, 2019; Ferreira, ve Gignoux, 2010; Gökkaya, 2019; Kurt ve Taş, 2019; Yıldız ve Akar-Vural, 2020) ve dijital uçurum (Bagchi, 2005; Correia, 2020; El-Kadi, 2020; Lawton, 2020; Marcellis-Warin, Munoz & Warin, 2020; Sezgin ve Fırat, 2020) üzerine yapılmış çalışmalar da bulunmaktadır. Ayrıca alanyazında salgının aile içi ilişkiler (Ergül ve Yılmaz, 2020; Işık, 2020) ve insan psikolojisi (Cao, Fang, Hou, Han, Xu, Dong & Zheng, 2020; Ergül ve Yılmaz, 2020; Kürtüncü ve Kurt, 2020; Sever ve Özdemir, 2020) üzerine etkilerini konu edinen çalışmalara rastlanılmıştır. Ancak salgın sürecinde oluşan dijital uçurumdan en çok etkilenen ve uzaktan eğitim süreciyle yakından ilişkili ebeveyn ve öğretmen görüşlerinin birlikte değerlendirildiği doğrudan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Yapılan bu çalışma önceki çalışmalardan farklı olarak pandemi sürecinde daha

da belirginleşen eğitimde fırsat eşitsizliği konusuna değinerek eğitim sisteminin merkezinde olan öğretmen ve ebeveyn görüşleri alınması bakımından önem taşımaktadır. Bu bağlamda araştırmanın amacı Koronavirüs (Covid-19) sürecinde dijital uçurumun ve fırsat eşitsizliğinin eğitimdeki yansımalarını ortaya koymaktır.

Yöntem

Araştırmada nitel araştırma desenlerinden olgubilim deseni kullanılmıştır. Olgubilim deseni farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanmaktadır. Olgular genel olarak, evrende yer alan, doğrudan ya da dolaylı olarak gözlenebilen olaylar, deneyimler, algılar, yönelimler ve durumlar olabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 69-72, Creswell, 2013). Bu bağlamda Koronavirüs (Covid-19) sürecinde dijital uçurumun ve fırsat eşitsizliğinin eğitime yansımaları birer olgu olarak ele alınmış ve araştırma kapsamında öğretmenlerin ve öğrenci velilerinin bu olgulara ilişkin görüşleri ortaya çıkartılmaya çalışılmıştır.

Çalışma grubu

Çalışma grubunun oluşturulmasında amaçlı örnekleme yöntemlerinden “benzeşik örnekleme” kullanılmıştır. Bu örnekleme yönteminde küçük benzeşik bir örneklem oluşturma yoluyla belirgin bir alt grup tanımlanır. Amaç çeşitliliği azaltmak, analizi basitleştirmek ve grup görüşmelerini kolaylaştırmaktır (Miles ve Huberman, 1994; Patton, 2005). Bu kapsamda kırsal kesimde görev yapan öğretmenler ve kırsal kesimde öğrenim gören öğrenci velileri araştırmaya dâhil edilmiştir.

Çalışma grubunda yer alan öğretmenler; Şanlıurfa ilinde, farklı branşlarda görev yapmakta olan 2 erkek, 5 kadın öğretmenden oluşmaktadır. Erkek öğretmenlerin her ikisi de sosyal bilgiler öğretmeni olup görev süreleri 1 ve 5 yıldır. Kadın öğretmenlerin branşları ise sınıf, matematik, Türkçe ve sosyal bilgilerdir. Görev süreleri ise 2-6 yıl aralığındadır.

Çalışma grubunda yer alan ebeveynleri (7) ise tamamen anneler oluşturmaktadır. Bu durumun nedeni, babaların görüşmeye olumlu bakmaması ve zaman ayırmak istememesidir. Babalarla ilgili alınan bilgilere göre; meslekleri şoför, tarım, güvenlik görevlisi ve serbest meslek olarak ifade edilmiştir. Velilerin çoğunluğu düşük bir gelirlerinin olduğunu, bazıları eşlerinin pandemi sürecindeki ekonomik sıkıntılardan dolayı çalışmadıkları belirtmişlerdir. Annelerin ise tamamına yakını ilkokul mezunu olup ev hanımıdır.

Veri toplama araçları ve Geliştirilmesi

Veri toplama sürecinde öğretmenlerin ve velilerin Koronavirüs (Covid-19) sürecinde dijital uçurumun ve fırsat eşitsizliğinin eğitime yansımaları hakkında görüşlerini belirleyebilmek amacıyla araştırmacılar tarafından geliştirilen iki farklı (öğretmen ve veli için) “Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu (YYGF)” kullanılmıştır. Öğretmen ve veliler için ayrı ayrı hazırlanan taslakta; ölçme aracının geliştirilme sürecinde sorular hazırlanmış ve uzman görüşüne başvurulmuştur. Bu süreçte uzmanlardan her bir madde için “kullanılabilir”, “düzelttikten sonra kullanılabilir” ve “kullanılamaz” şeklinde üçlü likert olarak hazırlanan form ile görüşleri alınmıştır. Uzmanlardan gelen dönütler doğrultusunda, iki soru taslak görüşme formunda yer alan diğer sorularla birleştirdikten sonra sorulara sondaj sorular eklenmiştir. En son haliyle dokuz sorudan oluşan iki farklı görüşme formuna son şekli verilmiştir.

Veri Toplama Süreci ve Verilerin analizi

Öğretmenlerle görüşmelerin tamamı çevrimiçi ortamda, bizzat araştırmacılar tarafından gerçekleştirilmiştir. Veliler ile ise çevrimiçi görüşmelerde birtakım sorunlar olacağı düşüncesi ile görüşmeler yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Görüşme sürecinde; özellikle araştırmacı yanlılığının ve yönlendirmelerinin olmamasına dikkat edilmiş, sadece sorular ve sondaj sorular sorularak sorular ve gelen yanıtlar hakkında herhangi bir yorum ya da tartışma gerçekleştirilmemiştir. Ayrıca bu şekilde çalışmanın iç güvenirliliği artırılabilmiştir. Görüşmeler öğretmenler ile ortalama 40 ila 60 dakika arasında veliler ile ise ortalama 25-35 dakika arasında sürmüştür. Görüşmeler, katılımcıların bilgileri dâhilinde kaydedilmiş ardından ses kayıtları transkript edilip yazılım programı ile elde edilen nitel veriler kategorik olarak analiz edilmiştir.

Elde edilen nitel verilerin analizi sürecinde içerik analizi türlerinden kategorisel analiz kullanılmıştır. Kategorisel analiz, genel olarak, belirli bir mesajın önce birimlere bölünmesini ve ardından bu birimlerin, belirli kriterlere göre kategoriler halinde gruplandırılmasını ifade eder (Bilgin, 2000). Nitel veri analizi sürecinde işe koşulan aşamalar aşağıda sıralanmıştır:

İlk olarak görüşme kapsamında elde edilen ses kayıtları cümle cümle orijinal ses kayıtlarındaki ifadeleri yansıtacak biçimde transkript edilmiştir. Ardından çalışmada veriler kodlanmış ve anlamlı bütünlük haline getirilmiştir. Kodlama sürecinde elde edilen veriler anlamlı bölümlere (bir sözcük, bir cümle) ayrılmıştır. Bu süreçte amaç; gözlem ve görüşme metinlerini bölümlere ayırmayı, incelemeyi, karşılaştırmayı, kavramsallaştırmayı ve ilişkilendirmeyi sağlamaktır. Ardından kodlar arasındaki ortak yönler bulunmaya çalışılıp bir araya getirilerek kategoriler oluşturulmuştur. Tematik kodlama sürecinde; elde edilen nitel kodların benzerlik ve farklılıklarının saptanması ve buna göre birbiriyle ilişkili olan kodları bir araya getirebilecek türden temaların belirlenmesi amaçlanmıştır.

Güvenirlilik amacı ile iki farklı araştırmacı tarafından kodlar temalar altında toplanmış ve değerlendiriciler arası uyum katsayısı belirlenmiştir. Miles ve Huberman (1994)'in görüş ayrılığı-görüş birliği ilkesine göre değerlendiriciler arası uyum .90 olarak hesaplanmıştır. Bu bulgu, verilerin iç güvenirliliğinin yüksek düzeyde tutarlı olduğunu göstermektedir. Elde edilen verilerin iç güvenirliliğini artırmak için elde edilen veriler doğrudan alıntılar şeklinde bulgularda verilmiştir. Bu süreçte öğretmenler için Ö1, Ö2 veliler için ise V1, V2 şeklinde kodlamalar kullanılmıştır.

Bulgular

Olanaklar ve Uzaktan Eğitime Erişim

Erişim ve Sorunlar

Araştırmaya katılan öğretmen ve ebeveynlerin ifadelerine göre öğrencilerin önemli bir kısmı uzaktan eğitime erişememektedir. Sadece bir öğretmen uzaktan eğitime bütün öğrencilerinin katılabildiğini belirtmiştir. Diğer öğretmenlerin tamamı ise öğrencilerinin uzaktan eğitime ya hiç erişemediklerini ya da kısmi erişim sağladıklarını ifade etmişlerdir.

Örneğin Öğretmen 4, öğrencilerinin derse erişememeleri konusunda şunları ifade etmiştir: “...bütün öğrencilerim canlı derse erişemiyor. Orana vuracak olursak öğrencilerden sadece %5'i canlı derse erişebiliyor.”

Öğretmenler, öğrencilerinin uzaktan eğitime erişememelerinin en büyük sebebinin kısıtlı imkânlar olduğunu, kısıtlı imkânlar olarak ise özellikle ailelerin sosyo-ekonomik düzeyinin

düşük olmasından kaynaklı olarak evlerinde internetin olmaması ve teknolojik araçların eksikliğini vurgulamışlardır. Öğretmenlerin bazıları ise çocukların uzaktan eğitime karşı isteksiz olduklarını, ailelerin eğitime yeterli desteği vermediklerini ve öğrencilerin teknoloji kullanımı konusunda yetersiz olduklarını ifade etmişlerdir.

Örneğin Öğretmen 2, öğrencilerin kısıtlı imkânlardan dolayı derse erişememeleri ile ilgili şunları ifade etmiştir: *“Yani nasıl desem bilemedim yıl oldu 2020 ama üzgünüm ki 8. sınıfları birleştirip 70 kişiye açtığım derse katılan öğrenci sayısı 3 ya da 5. Bazen giren bile yok. Aslında öğrenciler istekli, azimli ama telefon yok. Telefonu bulsa internet yok.”*

Öğretmenler, uzaktan eğitim sürecinde öğrencilerin yaşadıkları erişim sorunlarının en fazla altyapı sıkıntısından kaynaklandığını ifade etmişlerdir. Bunun dışında diğer erişim sorunlarını ise internetin olmaması, ulaşım araçlarının yetersiz olması ve sistem arızası olarak belirtmişlerdir.

Örneğin Öğretmen 3, uzaktan eğitimle ilgili öğrencilerin erişim sorunları konusunda şunları ifade etmiştir: *“...katılanların interneti olsa bile bağlantıda zorluk yaşıyoruz. Köy okulu olduğu için internet alt yapısı zayıf. Köy okulu olmasından dolayı zaten canlı derslere katılım sağlayamadılar.”*

Öğretmenler uzaktan eğitime erişimde altyapı sorunlarının sebeplerini; öğrencilerin kırsal kesimde bulunması, ailelerin sosyoekonomik düzeylerinin düşük olması ve şebekenin olmaması olarak açıklamışlardır. Bir başka sorun olarak ise ailelerin derslere katılım konusunda gerekli desteği sağlamamaları gösterilmiştir. Öğretmenlerin bazıları ise ulaşım araçlarının yetersiz olması sorununun babanın her zaman evde bulunmamasından ve ailelerin birden fazla çocuğunun olmasından kaynaklandığını belirtmişlerdir. Ayrıca sistem arızasından dolayı uzaktan erişim sırasında öğrencilerin sıklıkla ses ve görüntü sorunu yaşadıklarını ve sistemin öğrencileri dersten attığını söylemişlerdir.

Örneğin Öğretmen 2, erişim sorunu ile ilgili şunları söylemiştir: *“Ders zaten öğrencilere ses gelmiyor, duydunuz mu, anladınız mı beni dememle geçiyor... Öğrencilerin çoğu 9-10 kardeş zaten ve aileler de imkân olarak yetemiyor.”*

Ebeveynlerin görüşleri de öğretmenlerin bu görüşlerini destekler niteliktedir. Velilerin büyük çoğunluğu evlerinde internet olmadığı için çocuklarının uzaktan eğitime erişemediklerini ifade etmişlerdir. Bazı veliler internetlerinin sınırlı ve altyapının yetersiz olmasından dolayı uzaktan eğitime kısıtlı eriştiklerini ve derslerde büyük çocuklarına öncelik verdiklerini; bazıları da çocuklarının babaları eve geldiğinde uzaktan eğitime katılabildiklerini söylemişlerdir. Yine ebeveynler tarafından bağlantı sorunundan kaynaklı ses sorunu ve cihaz eksikliğinden dolayı erişim sorunu yaşadıkları belirtilmiştir. Birkaç veli ise uzaktan eğitime erişimde herhangi bir sorun yaşamadıklarını ifade etmiştir.

Örneğin Veli 5, uzaktan eğitime erişim sorunu ile ilgili şunları ifade etmiştir: *“Telefondaki internet var. Başka internet yok bizde. En büyük ablası sadece liseye gidiyor o telefondan canlı derslere katılıyor, beş çocuğum ablaları derse girdiği için canlı derse giremiyor.”*

Veli 1 ise erişim sorunu ile ilgili şunları ifade etmiştir: *“İnternete bağlanma sorunu da var. İnternet bağlantısı ile ilgili sorun yaşıyoruz. Tam derse giriliyor kopukluk oluyor sürekli. Bu defa dersten bir şey anlamıyor çocuklar tekrar bağlan, tekrar sıfırdan şifre gir.”*

Öğretmenlerden yalnız biri uzaktan eğitimde erişim sorunlarını tamamen çözebildiklerini ifade etmiştir. Velilerin uzaktan eğitim duyarlılığının olduğunu ve gerekli bağlantıyı sağladıklarını belirtmiştir. Diğer öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu ise uzaktan eğitimde

karşılaştıkları erişim sorunlarını çözemediklerini belirtmişlerdir. Bazı öğretmenler ise öğrencilerin karşılaştıkları erişim sorunlarını dersten çıkıp tekrar girmekle, başka bir program kullanmakla ya da bilgilendirici videolar izlemekle kısmi olarak çözdüklerini ifade etmişlerdir.

Örneğin Öğretmen 4, erişim sorunu konusunda şunları ifade etmiştir: *“Çok da çözüm üretebildiğimizi söyleyemem. Dersten girip çıkıp yeniden girmeyi deniyorlar.”*

Araştırmaya katılan velilerin tamamı uzaktan eğitime erişimle ilgili karşılaştıkları sorunları tam olarak çözemediklerini ancak internetin rahat çektiği yere geçme, düzelmesini ve internetin gelmesini bekleme, tekrar bağlanmaya çalışma ve öğretmenlerden yardım isteme gibi çözüm yolları denediklerini söylemişlerdir.

Erişimde Farklılık

Araştırmaya katılan öğretmenlerin tamamı uzaktan eğitime katılımında en büyük farklılığın sosyo-ekonomik durumdan kaynaklandığını ifade etmişlerdir. Öğretmenler, genel olarak öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeylerinin orta ve düşük düzeyde olduğunu ancak özellikle pandemi şartlarının aile ekonomisini etkilemesi ile ekonomik sorunların iyice arttığını ve bu durumun da aileyi olumsuz anlamda etkilediğini ifade etmişlerdir. Birkaç öğretmen ise tek etkenin sosyo-ekonomik düzey olmadığını, özellikle ailenin eğitime verdiği önemle de doğrudan ilişkili olduğunu vurgulamıştır.

Araştırmaya katılanlardan yalnız bir öğretmen uzaktan eğitime erişimde cinsiyet farklılığının olduğunu ifade etmiştir. Bunun sebebini ise çok çocuklu ailelerde cihaz yetersizliğinden dolayı derse girme önceliğinin erkek çocuklara verilmesi olarak açıklamıştır. Diğer öğretmenlerin tamamı ise uzaktan eğitime erişimde cinsiyet farklılığının olmadığını söylemişlerdir.

Örneğin Öğretmen 5 cinsiyet farklılığı konusunda şunları ifade etmiştir: *“...derse erişemeyen öğrenciler arasında cinsiyet farklılıkları var diyebilirim çünkü dediğim gibi çok kardeşli bir ailede kısıtlı internetle girmeleri gerek, öncelik erkek öğrenci oluyor.”* Öğretmen 1 ise cinsiyet farklılığı durumunu şu şekilde ifade etmiştir: *“Canlı derse erişimde cinsiyetle alakalı herhangi bir farklılık yok kız-erkek ayırmıyorlar. İlkokul öğrencisi oldukları için kız erkek ayrımı olmuyor.”*

Olanak ve Materyaller

Öğretmenlerin tamamı, uzaktan eğitim sürecinde öğrencilerin olanaklarının kısıtlı olduğunu ve yeterli öğretim materyallerinin olmadığını ifade etmişlerdir. Öğretmenler, öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun kendilerine ait bir odalarının, kişisel bilgisayar veya tabletlerinin, kendi dersleri ile ilgili olarak öğretime yardımcı olacak bir eğitim materyallerinin (kaynak kitaplar, küre, harita, modeller, yazılım) olmadığını belirtmişlerdir. Öğretmenler uzaktan eğitime erişim sağlayan öğrencilerin çoğunun kendilerine ait bir dijital araç olmadığı için velilerinin telefonuyla erişim sağladıklarını belirtmişlerdir.

Örneğin Öğretmen 7, öğrencilerin çoğunun uzaktan eğitime erişim araçları ile ilgili şunları ifade etmiştir: *“Çoğunluk telefonla katılıyor. Birçoğu annesinin babasının telefonundan bağlanıyor.”*

Öğretmen 2, olanak ve materyal sorununu şu şekilde ifade etmiştir: *“Daha bugün yaşadım kız çocuğu babasının tırının içine girmiş orası neresi dedim tırdıyım öğretmenim, hem internet iyi çekiyor hem de burası sessiz diyor.”* Öğretmen 4 ise şunları ifade etmiştir:

“Çocukların ayrı odalarının olmadığını biliyorum yani tahmini bir oran olarak da %95 olmadığını söyleyebilirim. Ev dışında, tarlada, sokakta, kapının önünde bile çocukların derse katıldıkları oluyor... Öğrenciler köyde yaşadığından dolayı bir kaynak alabilmek, bir şeye ulaşabilmek için merkeze gelmeleri gerekiyor. Öğrenciler sadece bizim gönderdiğimiz dokümanlardan ders notlarına ulaşıyorlar ya da gönderdiğimiz testlerden faydalanıyorlar.”

Olanaklar ve materyaller konusunda velilerin ifadeleri öğretmen görüşlerini destekler niteliktedir. Veliler, uzaktan eğitim sürecinde olanaklarının yetersiz olduğunu, çocuklarının bilgisayarlarının, kendilerine ait sessiz bir odalarının, çalışma masalarının, kulaklık, kamera gibi ek cihazlarının olmadığını söylemişlerdir. Bazı veliler ise uzaktan eğitime erişimde cihazlarının olduğunu ancak birden fazla çocuğa sahip olmalarından dolayı bunların yetersiz kaldığını söylemişlerdir. Araştırmaya katılan velilerden sadece 2 tanesi evlerinde bilgisayar veya tablet bulunduğunu ifade etmiştir. Diğer velilerin tamamı çocuklarının telefon aracılığı ile uzaktan eğitime eriştiklerini söylemişlerdir. Velilerin büyük çoğunluğu zaten çocuklarının yeterli olanaklara sahip olamadıklarını bir de pandemi sürecinden dolayı maddi zorluk yaşadıkları için bu durumun daha da ağırlaştığını ifade etmişlerdir. Öğretim materyallerinin olduğunu ifade eden veliler ise materyal olarak öğretmenlerin verdikleri test kitaplarını, geçen seneden kalan soru bankalarını ve okuma kitaplarını saymışlardır. Veliler, ihtiyaçları olmasına rağmen eğitim materyalleri konusunda dışarıdan düzenli bir destek almadıklarını ancak; öğretmenlerin ve yakın çevrelerinin (teyze, komşu, abi-abela) bazen destek verdiğini belirtmişlerdir.

Örneğin Veli 3, ulaşım araçları konusunda şunları ifade etmiştir: *“Telefondan başka girecekleri bir şey yok. Bazen arkadaşlarının telefonundan bağlanıp girebiliyor, başka türlü hiç giremiyor.”*

Canlı derse katılımı farklılık oluşturan bir diğer etken ise anne-babanın çalışma durumudur. Araştırmaya katılan velilerden, anne olanların büyük çoğunluğu çalışmadıklarını belirtmişlerdir. Çalışmadıklarından dolayı da uzaktan eğitim sürecinde çocuklarına gerekli desteği sağlamaya çalıştıklarını ve daha fazla ilgilendiklerini ifade etmişlerdir. Bir anne ise çalıştığı için telefonla çocuğuna sık sık ders saatini hatırlattığını ve kontrol ettiğini belirtmiştir. Uzaktan eğitim sürecinde babaların ise çalıştıkları için çocuklara çok fazla destek olamadıkları ifade edilmiştir. Birçok veli, çocuklarının babaları işe gittiği için telefon eksikliğinden dolayı uzaktan eğitime erişemediklerini ifade etmişlerdir. Bazı veliler ise babaların çalışmasının çocuklar açısından maddi destek olduğunu belirtmiştir.

Öğretmenlerin çoğu uzaktan eğitim sürecinde öğrencilerinin derslerden uzaklaştıklarını ifade etmiştir. Öğretmenler, öğrencilerin derslerden uzaklaşma sebeplerini, devam zorunluluğu olmamasına, uzaktan eğitimi ciddiye almamalarına, ailelerine yardım etmelerine veya farklı bir işte çalışmalarına bağlamışlardır. Öğretmenler öğrencilerin okuldan uzaklaşmasının ise özgüven eksikliğine ve sosyal ilişkilerinin zayıflamasına neden olduğunu söylemişlerdir. Bazı öğretmenler ise uzaktan eğitim sürecinde öğrencilerinin derslere karşı istekli olmalarından dolayı okuldan uzaklaşmadıklarını ifade etmişlerdir.

Örneğin Öğretmen 7, okuldan uzaklaşma konusunda şunları ifade etmiştir: *“7. sınıf öğrencim bana şunu söyledi. Canlı dersler öğleden sonra olduğunda derse katılabiliyor ama öğleden önce olduğunda katılamıyor. Katılamama nedeni de inekleri otlatması gerekiyor.”*

Öğretim Süreci

Öğrenci Takibi

Öğretmenlerin çoğu uzaktan eğitim sürecinde öğrencilerini takip etmeye çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Diğer öğretmenler ise öğrencileri ya kısıtlı olarak takip ettiklerini ya da hiç takip edemediklerini söylemişlerdir. Öğretmenler öğrencilerini en çok aile ile iş birliği yaparak (telefonla arama ve mesaj) ve sistem üzerinden yoklama alarak takip ettiklerini belirtmişlerdir. Öğretmenler, öğrencilerini kısıtlı takip etmelerinin nedenlerini ise ailelerin ilgisiz olmasından dolayı telefonlara dönüş sağlamamaları şeklinde açıklamışlardır.

Örneğin Öğretmen 4, öğrenci takibi ile ilgili şunları ifade etmiştir: *“Şöyle ki bütün öğretmenimizin de benim de veli Whatsapp gruplarımız var, iletişim için kullandıkları numaralar var. Bazı ailelerin akıllı telefonu olmadığı için Whatsapp gruplarına dâhil edemiyoruz tek tek aramak zorunda kalıyoruz.”*

Öğretmenlerden öğrenci takibi yapamadıklarını söyleyenler ise bunun sebebini öğrencilerin ilgisiz olması ve kırsal kesimden kaynaklı velilerin eğitimle alakasız olması olarak ifade etmişlerdir. Öğretmen 3, öğrenci takibi ile ilgili şunları ifade etmiştir: *“...konuları nasıl yetiştirebilirim, daha az ve daha öz biçimde konuları nasıl aktarırım diye bunu düşünüyorum ve maalesef bu yüzden çocukları iyi gözlemleyemiyorum... Çocukları çok iyi takip edemiyorum.”*

Öğrenme Farklılıkları

Öğretmenler genel olarak uzaktan eğitimin çok farklı bir deneyim olduğunu bu nedenle uzaktan eğitim sürecinde öğrenme farklılıklarını dikkate alamadıklarını; bunun nedenlerini de eğitimin uzaktan olması, ders süresinin az olması ve katılımın sınırlı olması olarak belirtmişlerdir. Derse katılımın çok az olduğu sınıflarda birkaç öğretmen, öğrenme farklılıklarını dikkate alabildiklerini ifade etmişlerdir. Bunun sebebini uzaktan eğitime erişimin az olması olarak açıklamışlardır.

Örneğin Öğretmen 2, öğrenme farklılıkları konusunda şunları ifade etmiştir: *“Şu an tek amacımız kazanımları öğrencilere vermek olduğu için öğrenme farklılıklarını dikkate alamıyorum. Öğrenme farklılıklarını canlı derste dikkate almak çok zor ama okuldayken dikkat ediyordum.”*

Telafi

Öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu öğrencilerinin uzaktan eğitim sürecindeki eksiklerini telafi edemediklerini ifade etmişlerdir. Bazı öğretmenler ise öğrencilerin eksiklerini kısıtlı da olsa telafi edebildiklerini belirtmişlerdir. Öğretmenler dersleri telafi edememe nedenlerini öğrencilerin kırsal kesimde yaşamaları, ailelerin bilinçsiz/eğitim seviyelerinin düşük olması ve öğrencilerin isteksiz olması olarak açıklamışlardır. Bazı öğretmenler ise öğrencilerin kısıtlı da olsa uzaktan eğitim sürecindeki eksiklerini aileleri (abla-abi), EBA TV ve ders kitapları aracılığıyla telafi ettiklerini ifade etmişlerdir.

Örneğin Öğretmen 1, telafi konusunda şunları ifade etmiştir: *“Dersleri düzenli takip edemeyen öğrenciler eksikleri başka bir kaynaktan kesinlikle telafi edemiyorlar. EBA erişim noktaları evet belirlenmiş ama bizim köyümüze en yakın EBA noktası merkezde ve zaten merkeze ulaşmaları sağlanmıyor.”*

Örneğin Öğretmen 5, şunları ifade etmiştir: *“Sınıfımdan birkaç veli çocuklarına yardımcı olduğunu söylüyor. Yaklaşık 3-5 arası öğrenci ailesinden, ablasından, abisinden yardım aldığını söylüyor. Ama burada daha çok ailenin eğitim durumu devreye giriyor.”*

Telafi konusunda velilerin görüşleri de öğretmen görüşlerine benzer bir şekildedir. Velilerin büyük çoğunluğu uzaktan eğitim sürecinde erişilemeyen derslerin telafisinin yapılamadığını ifade etmişlerdir. Bazı veliler çocuklarının bu eksiklerini ya bireysel olarak (test kitabı, tekrar, EBA TV) giderdiklerini ya da çevrelerinden (öğretmen, abla, anne) destek alarak telafi ettiklerini belirtmişlerdir.

Örneğin Veli 7, telafi konusunda şunları ifade etmiştir: *“İşte Whatsapp’ta gruplar var hocalar oradan ödevler, testler falan gönderiyorlar onları da çözdüler. Maalesef okul ve öğretmen yoluyla telafi edemiyor kaçırdığı dersleri. Ancak kendisi internetten ve kaynaklardan okuyarak, izleyerek telafi etmeye çalışıyor.”*

Sorunlar

Öğretmenler, uzaktan eğitim sürecinde teknik-teknolojik, materyal, derse katılım, değerlendirme gibi konularda farklı sorunlar yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Öğretmenlerin tamamı ya kendilerinin ya da öğrencilerin derse bağlanma sırasında teknik (sistem-internet-ses-görüntü vb.) birçok defa sorun yaşadıklarını, bunların öğretim kalitesini ve süresini düşürdüğünü ifade etmişlerdir. Diğer öğretmenler ise öğretim süreci sorunlarını derse düzenli devamın olmaması, dikkat dağınıklığı, öğrencilerin derste pasif kalması, ekran büyüklüğünün yetersiz olması ve öğrencilerin derse geç girmesi olarak ifade etmişlerdir.

Örneğin Öğretmen 6, öğretim sürecindeki sorunlar konusunu şu şekilde ifade etmiştir: *“Uzaktan eğitim platformunda çok düz bir yöntemle ders işleniyor olması. Uzaktan eğitim sürecinde öğrenci merkezli etkinlik temelli ders işleyemiyorum. Geleneksel, düz anlatım yöntemi, soru cevap ya da beyin fırtınası ile sınırlı kaldığım için canlı derste konuların aktarımında soyutluktan somutluğa geçme konusunda sıkıntı yaşıyorum.”*

Öğretmen 5, şunları ifade etmiştir: *“20 gün hiç canlı derse katılmamış 21. Gün katılan öğrencilerim var. Hocam ne ara geldiniz bu konulara diyor.”*

Birkaç öğretmen ise okullarında mülteci öğrencilerinin bulunduğunu ve öğretim sürecinde bunlarla ilgili sorunlar yaşadıklarını da ifade etmişlerdir. Öğretmenler, mülteci öğrencilerin Türkçeyi bilmemeleri ve buna bağlı olarak da uzaktan eğitimde okuma-yazma, iletişim, ödev konusunda ciddi sorunlar yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

Örneğin Öğretmen 5, mülteci öğrencilerin sorunları konusunda şunları ifade etmiştir: *“Mülteci öğrencilerimiz tam olarak Türkçeye okuma yazma anlamında hâkim değiller. Temel sorunumuz okuma-yazma diyebilirim. Ben canlı dersi anlatıyorum, öğrenci sizi anlamıyor diyor.”*

Veliler de öğretim sürecine ilişkin birçok sorun ifade etmişlerdir. Velilerin büyük çoğunluğu uzaktan eğitim sürecinde bağlantının sıklıkla kopması, ses sorunu, şebeke ve sistemsel sorunlardan dolayı çocuklarının yeterince öğrenemediklerini ve derslerin verimsiz geçtiğini ifade etmişlerdir. Bazı veliler birden fazla çocuğa sahip oldukları için uzaktan eğitim sürecinde cihaz yetersizliği ve bağlantının yavaşlaması gibi sorunlar yaşadıklarını söylemişlerdir. Birkaç veli ise internetin olmamasından ve çocukların mevsimlik işçi olarak çalışmasından dolayı dersleri kaçırdıkları için sorunlar yaşadıklarını söylemişlerdir.

Örneğin Veli 7, sorunlarla ilgili şunları ifade etmiştir: *"Kızım bu sene fen dersi görüyor ve laboratuvar ne bilmiyor. Çocuk derste bundan eksik kalıyor. Çocuklar canlı ders ile sadece teorik bilgi ediniyorlar. Öğretmen mıknaatısı anlatıyor evde mıknaatıs yok mesela, çocuk derste bunu ancak teorik olarak öğrenebiliyor. Yaparak, dokunarak öğrenemiyor."*

Ölçme Değerlendirme

Ölçme Durumu

Öğretmenlerin çoğu uzaktan eğitim sürecinde ölçme-değerlendirme yapmadıklarını ya da sınırlı olarak yapabildiklerini ifade etmişlerdir. Bazı öğretmenler ise bu süreçte ölçme değerlendirme yapabildiklerini belirtmişlerdir. Ölçme değerlendirme yapamayan öğretmenler bunun nedenini derse erişimin az olması ve bundan dolayı öğrenciler arasında eşitsizlik oluşması şeklinde açıklamışlardır. Ölçme değerlendirme yapabilen öğretmenler ise ders esnasında ve Whatsapp ile dönüt aldıklarını, EBA üzerinden çoktan seçmeli sorular ve etkinlik çalışmalarlarıyla öğrencileri değerlendirdiklerini ifade etmişlerdir.

Örneğin Öğretmen 1, ölçme değerlendirme konusunu şu şekilde ifade etmiştir: *"...ölçme yapmaya çalışıyoruz desek daha doğru olur. Çünkü etkili ve verimli şekilde ders yapamadığımız için değerlendirme kısmına geçemedik bile."*

Eşitsizlik

Araştırmaya katılan öğretmenlerin tamamı uzaktan eğitimde ölçme-değerlendirme sürecinin öğrenciler açısından fırsat eşitsizliği yarattığını belirtmişlerdir. Öğretmenler merkezdeki öğrencilerle kırsaldaki öğrencilerin aynı imkânlarla sahip olmadığını ve kırsaldaki öğrencilerin derslere düzenli erişimlerinin olmadığını bundan dolayı da bilgi eksiklikleri olduğu için ölçme değerlendirmede bir eşitsizliğin ortaya çıktığını ifade etmişlerdir.

Örneğin Öğretmen 3, ölçme değerlendirmede eşitsizlik konusunda şunları ifade etmiştir: *"Derse düzenli erişim sağlayamayan öğrenciler açısından ölçme değerlendirme bir eşitsizlik yaratıyor çünkü merkezdeki okullar özellikle bir şekilde internete erişim sağlayabiliyorlar. Köy okulundaki çocukların ders yapacak dijital materyalleri olmadığı için ölçme değerlendirme yetersiz kalıyor. Eşitsizlik her türlü yaratır."*

Ödev Süreci

Araştırmaya katılan öğretmenlerin birçoğu, uzaktan eğitim sürecinde ödev verme sıklığının değiştiğini ve daha az ödev vermeye başladıklarını ifade etmişlerdir. Bunun sebeplerini ise konuların yeterince öğrenilememesi, derse katılımın az olması, öğrencilerin psiko-sosyal olarak yıpranması, öğrencinin ödevi ulaşılamaması ve sorumluluğunu yerine getirmemesi olarak açıklamışlardır.

Örneğin Öğretmen 3, ödev verme sıklığı konusunda şunları ifade etmiştir: *"...ödev verme sıklığım değişti. Zaman az olduğu için az ödev veriyorum bazen çocuklar hiç derse katılım sağlayamıyor. Katılım sağlanmayınca maalesef biz ödev veremiyoruz."*

Örneğin Öğretmen 6 ise şunları ifade etmiştir: *"Ödev verme sıklığı şu an bir tık azalmış olabilir. Bu süreçte öğrencilerin psiko-sosyal anlamda çok yıprandığını hep göz önünde bulundurduğumuz için ödevleri azalttık."*

Bazı öğretmenler ise uzaktan eğitim sürecinde ödev sıklığında artış olduğunu; bunun nedenini ise öğretim kalitesinin düşmesinden, öğrencilerin süreçten kopmasından, konuların

derste yetişmemesinden, yüz yüze ile uzaktan eğitim arasındaki farkın açılmasından kaynaklandığını ifade etmişlerdir.

Örneğin Öğretmen 6, ödev verme sıklığı konusunda şunları ifade etmiştir: “...yüz yüze eğitim sürecine göre ödev verme biraz daha fazlalaştı. Konular derste yetişmediği için ödev arttı.”

Araştırmaya katılan öğretmenlerin tamamı öğrencilerin uzaktan eğitim sürecinde ödevleri zamanında gönderme konusunda sorunlar yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Uzaktan eğitime düzenli katılan öğrencilerin genellikle ödevleri düzenli göndermeye çalıştıklarını, uzaktan erişim sağlayamayan öğrencilerin ise ödevlerini zamanında göndermediklerini belirtmişlerdir. Öğretmenler, öğrencilerin ödevlerini zamanında göndermeme sebeplerini; ailelerin ilgisiz olması, öğrencinin sorumluluk sahibi olmaması, cihaz eksikliği, kaynak eksikliği, farklı derslerin ödev yoğunlukları ve altyapı sorunu olarak açıklamışlardır.

Örneğin Öğretmen 4, ödevlerin gönderilmesi konusunda şunları ifade etmiştir: “Hayır bütün öğrenciler zamanında ödevlerini gönderemiyorlar. Telefonları yoksa babaları evde değilse attığım ödev mesajından bile haberi olmuyor. Eve gittiklerinde öğretmenin de ödev göndermişti diye hatırlatmayı unutuyor da olabilirler.”

Öğretmenler, uzaktan eğitim sürecinde ödevlendirmeyi de genellikle öğrencilerin erişebilecekleri kaynak kitaplardan, kendi oluşturdukları kaynakları mesaj yoluyla paylaşarak, EBA üzerinden etkinlikler ve testlerle, konu tekrarları ve özetlerle yaptıklarını ifade etmişlerdir. Öğretmen 3, ödev verme konusunda şunları ifade etmiştir: “Öğrenciler internet üzerinden gönderdiğimiz kaynaklardaki ödevlere ulaşamıyorlar ama Milli Eğitim’in kitaplarından verdiklerimizi gayet yapabiliyorlar.”

Araştırmaya katılan bazı veliler, öğretmenin göndermiş olduğu ödevleri çocuğunun yapmaya çalıştığını ancak kendisine yardımcı olacak bir kişi ya da kaynak olmamasından dolayı çoğu zaman yapamadığını ifade etmişlerdir. Bazı veliler ise bu süreç içerisinde çocuğun tamamen ödevlerden koptuğunu kendisinin de artık takip edemediğini ifade etmiştir.

Muhtemel Sonuçlar ve Riskler

Öğretmenlerin tamamı uzaktan eğitime erişemeyen öğrencilerin gelecekte olumsuz muhtemel sonuçlarla karşılaşabileceklerini ifade etmişlerdir. Öğretmenlerin büyük çoğunluğu öğrencilerin ders kazanımlarını edinemeyeceğini ve yeni bilgileri inşa edemeyeceklerini, başarı oranının düşeceğini, derslerden uzaklaşılacağını, hayallerine ulaşamayacaklarını ve geleceklerini şekillendiremeyeceklerini ifade etmişlerdir. Bazı öğretmenler ise öğrencilerde dikkat eksikliği, ekran bağımlılığı, yetersizlik duygusu gibi psikolojik sorunların ortaya çıkacağını söylemişlerdir. Ayrıca öğrencilerde sosyalleşme ve toplumsal uyumun azalacağını bu durumun da öğrencilerde istenmeyen davranışların artmasına neden olacağını belirtmişlerdir.

Örneğin Öğretmen 7, muhtemel sonuçlar konusunda şunları ifade etmiştir: “...bu bir senelik süreç onlar için bir boşluk bir eksiklik olarak hissedilecektir. İlerleyen yıllarda bazı konuları tam olarak öğrenemediği için öğrenci tekrar karşısına geldiğinde veya onun bilgilerin üzerine inşa etmesi gereken yeni bilgiler olduğunda bunu yapamayacaktır.”

Öğretmen 6 ise şunları ifade etmiştir: “Okul ortamı bildiğiniz gibi sadece ders değil çocukların birbirlerini geliştirdikleri de bir yer. Sadece akademik anlamda değil birbirleriyle beraber vakit geçirdikleri iletişim kurdukları, arkadaşlıklar yoluyla hayatı öğrendikleri de bir

yer. Bundan mahrum kalan bir öğrenci de sadece kendi dar çerçevesinde bir şeyler yaşamak zorunda kalıyor bu durumda da çocuk sosyal anlamda büyük problemler yaşıyor.”

Araştırmaya katılan öğretmenlerin tamamı uzaktan eğitime erişemeyen öğrenciler açısından yapılacak olan yüz yüze ve ulusal sınavların risk oluşturacağını ifade etmişlerdir. Öğretmenler bu riskleri; derslere erişemeyen öğrencilerin başarılı olamayacağı, yapılacak sınavların gerçeği yansıtmayacağı, öğrencinin eğitimi ve geleceği bakımından fırsat eşitsizliğinin oluşacağı şeklinde açıklamışlardır.

Örneğin Öğretmen 3, sınav süreci ile ilgili şunları ifade etmiştir: *“Şimdi bu öğrenciler yeterince eğitim alamadıkları için işlemediği derslerden önüne gelebilecek soruları yapamayacaklardır.”*

Veliler uzaktan eğitim sürecinden verim alamayan öğrencilerin geleceğiyle ilgili kaygıları olduğunu ifade etmişlerdir. Bunları ise girecekleri sınavlarda başarısız olma, gelecekle ilgili kaygılanma, öğrendikleri bilgileri unutma, psikolojik ve fiziksel (duruş bozukluğu, kilo sorunları, bacak uyuşması, sırt ağrısı, göz bozukluğu) rahatsızlıklar, teknoloji bağımlılığı ve sosyalleşme konusunda sıkıntılar olarak açıklamışlardır.

Örneğin Veli 5, muhtemel sonuçları şöyle ifade etmiştir: *“Çocuklarım sınavlara girecek hocam. Dersleri hep takip eden çocuklar iyi notlar alacak benim çocuklar sınavlarını yapamayacak.”* Örneğin Veli 2 ise şunları söylemiştir: *“Özellikle ilköğretim kademesi öğrencileri sosyal ve fiziksel gelişim ile ilgili sekteye uğradıkları bir süreçler; ama ailelerin çabası ile telafi edilecektir.”*

Araştırmaya katılan velilerden sadece ikisi okullar tekrar açıldığında çocuklarını pandemiden dolayı okula göndermeyeceklerini ifade etmişlerdir. Diğer velilerin tamamı ise pandemi sürecinin ne zaman biteceği bilinmediğinden çocuklarını derslerden geri kalmamaları için gerekli önlemleri alarak okula gönderebileceklerini söylemişlerdir.

Örneğin Veli 3, okula gönderme konusunda şunları ifade etmiştir: *“...gönderirim mesela maskelerini, sosyal mesafelerini filan temizliğe ben çok önem veririm. Eğer kendilerini korurlarsa okulda, evet gönderirim çünkü çok geri kaldılar. Bir senedir hemen hemen okula gitmiyorlar. Mecburen gidecekler yani bu pandemi de ne zaman bitecek belli değil.”*

Aile İçi İlişkiler

Olumsuz etki

Araştırmaya katılan öğretmenlerin büyük çoğunluğu uzaktan eğitim sürecinin aile içi ilişkileri olumsuz etkilediğini ifade etmişlerdir. Öğretmenler bu olumsuz etkileri; iletişim sorunları, psikolojik sorunlar ve teknoloji bağımlılığının artması olarak açıklamışlardır. Bazı öğretmenler ise bu süreçte ebeveynlerin yükünün arttığını ve tahammüllerinin azaldığını belirtmişlerdir.

Örneğin Öğretmen 5, aile içi ilişkilerle ilgili şunları ifade etmiştir: *“Bu süreçte çocuklarıyla çatışma yaşadıklarını duydum. Aile içi ilişkilerimizi de pandemi süreci olumsuz etkiledi.”* Örneğin Öğretmen 3, şunları ifade etmiştir: *“Çocukların eğitime erişme konusundaki istekleri, ailelerin de bunu karşılayamaması psikolojik olarak olumsuz etkilemiş olabilir.”*

Araştırmaya katılan velilerin büyük çoğunluğu uzaktan eğitim sürecinin aile içi ilişkileri olumsuz etkilediğini ifade etmişlerdir. Veliler bu süreçte çocuklarının davranışlarının değiştiğini, strese girip kaygılandıklarını, evde gerginliklerin yaşandığını, sürekli evde oldukları

için sıkıldıklarını, tahammülün azaldığını ve birbirlerini anlama noktasında sorunlar yaşadıklarını belirtmişlerdir. Buna ek olarak çocuklarındaki bu değişikliklerden etkilenecek üzüldüklerini söylemişlerdir. Ayrıca velilerden biri pandemi döneminde teknoloji bağımlılığının arttığını ve aile bağlarının zayıfladığını belirtmiştir.

Örneğin Veli 4, aile içi ilişkiler konusunda şunları ifade etmiştir: *“Evde kapalı olduğumuz için birtakım sorunlar ortaya çıktı. Teknolojiye olan bağımlılık arttı. Bilgisayar ve telefon başında geçirilen süreler arttı. Aile bağları zayıfladı. Kızımın aynı evdeyiz ama ders yoğunluğu ve ek derslerden dolayı hep ayrı odalardaız maalesef. Bu ilişkimizi zayıflattı.”*

Veliler, uzaktan eğitim sürecinde hem kendilerinin hem çocuklarının psikolojik olarak olumsuz etkilendiklerini ifade etmişlerdir. Çocuklarının uzaktan eğitim sürecinde yaşadığı sorunlara çözüm getiremedikleri için çaresizlik hissine kapıldıklarını ve çocuklarının geleceklere konusunda kaygılandıklarını belirtmişlerdir. Veliler, çocuklarının üzerlerinde ise bu süreçte baskı ve stresin oluştuğunu, okulların açılmayacağına dair umutsuzluk hissine kapıldıklarını, virüsten dolayı kaygılanıp korktuklarını, zamanlarını evde geçirdikleri için sosyalleşemediklerini ve akranlarından uzak olduklarından dolayı da sıkıldıklarını söylemişlerdir.

Örneğin Veli 6, baskı-stres konusunda şunları ifade etmiştir: *“Çocuklar sınavlarda nasıl yaparlar. Kızım liseye geçecek zorlanıyor. Onlar üzülünce de ben üzülüyorum. Çocuklar okul olmadığından evde sıkılıyorlar bir de işte derslere giremeyince de üzülüyorlar tabii.”*

Olumlu etki

Bazı öğretmenler ise uzaktan eğitim sürecinin aile içi iletişim açısından olumlu yönlerinin de olduğunu belirtmişlerdir. Bu olumlu etkileri; aile ve çocuk arasında iletişimin ve bağlılığın artması, daha fazla zaman geçirmeleri ve ailelerin eğitime daha çok destek vermesi olarak ifade etmişlerdir.

Örneğin Öğretmen 6, aile içi ilişkiler konusunda şunları ifade etmiştir: *“Daha çok vakit geçirdikleri için olumlu yönleri oluyor. Çocuklar aileleri ile daha çok vakit geçirebiliyor ve birbirlerini tanıma fırsatı bulabiliyorlar.”*

Velilerden bazıları ise pandemi sürecinin aile içi ilişkileri olumlu etkilediğini, aile bağlarının güçlendiğini, kişiliklerinin geliştiğini, iletişim ve farkındalığın arttığını söylemişlerdir.

Örneğin Veli 2, aile içi ilişkiler konusunda şunları ifade etmiştir: *“Evet pandemi sürecinde ilişkimiz farklılaştı. Çocuklarla daha çok ben çocuk oldum. Oyunlar oynadık, ders çalıştık, tekrar yaptık. Çocuklar teknolojik cihazları kullanmayı çok iyi öğrendiler”*

Öneriler

Öğretmenler uzaktan eğitim sürecinin daha verimli olması ve fırsat eşitsizliğinin giderilmesine yönelik önerilerde bulunmuşlardır. Öğretmenlerin büyük çoğunluğu internet altyapısının güçlendirilmesini, öğrencilere uzaktan eğitim için ücretsiz internet sağlanıp kırsaldaki öğrenciler için EBA destek noktaları kurulmasını önermişlerdir. Bazı öğretmenler ise fırsat eşitsizliğini gidermek için öğrencilere; cihaz ve eğitim materyalleri desteğinin artırılarak ek çalışma kitapları sağlanması gerektiğini söylemişlerdir.

Örneğin Öğretmen 7, önerilerini şu şekilde ifade etmiştir: *“EBA'ya ulaşım sağlayamayan öğrencilerin internet erişimi sağlanması için belli okullar belirlendi. Ama bizim köy merkeze 30 km. ve daha uzak köyler var. Oralara daha yakın yerlere internet erişimi sağlanabilir.”*

Örneğin Öğretmen 4, önerilerini şu şekilde ifade etmiştir: *“İnternet erişimi ve teknolojik araç olarak bazı fırsatlar sunulabilir ancak bu şekilde şartlar biraz daha eşit hale gelebilir.”*

Sonuç ve Tartışma

Koronavirüs (Covid-19) sürecinde dijital uçurum ve fırsat eşitsizliğine yönelik aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

Araştırmada kırsal kesimde yaşayan öğrencilerin büyük bir kısmının uzaktan eğitime erişemediği sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin uzaktan eğitime erişememelerinin en önemli nedenleri olarak ailelerin sosyo-ekonomik düzeyinin düşük olması, evlerinde internetin olmaması ve teknolojik araçların eksikliği ya da buldukları bölgedeki alt yapı hizmetlerinin eksiklikleri tespit edilmiştir. Sosyo-ekonomik sorunlar dışındaki bir diğer neden olarak ise kırsal kesimde ailelerin derslere katılım konusunda çocuklarına gerekli desteği sağlamamaları olarak gösterilmiştir. Yıldız ve Akar Vural (2020), Covid-19 sürecinde eğitim eşitsizlikleri konusunda hazırladıkları raporda internet erişimi olmayan, teknolojik araçları (bilgisayar, dizüstü, televizyon gibi) bulunmayan, dar gelirli hane çocuklarının uzaktan eğitimden yeterince faydalanamadıkları ve bunun da bir eşitsizlik oluşturduğu sonucunu ortaya koymuşlardır. Yine Başaran, Doğan, Karaoğlu ve Şahin (2020), pandemi sürecinde uzaktan eğitime ilişkin öğretmenler, veliler ve öğrencilerle yaptıkları bir araştırmada uzaktan eğitim sürecinde sosyoekonomik durumdan (teknolojik araç ve materyal yetersizliği, kardeş sayısı) ve yaşanan bölgeden (alt yapı sorunu) kaynaklanan fırsat ve imkân eşitsizliğinin ortaya çıktığı sonucuna ulaşmışlardır. Gökkaya (2019)'nın eğitimde fırsat eşitsizliğine ilişkin yapmış olduğu çalışmada da şehir merkezinde yaşayan çocuklara göre köyde veya kasabalarda yaşayan çocukların internete erişimlerinin daha az olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmanın bir diğer sonucu öğrencilere, uzaktan eğitime erişimde yaşadığı sorunları çözmeye öğretmenlerin ya da ebeveynlerin gerekli teknik desteği sağlayamaması olarak tespit edilmiştir. Teknik bir sorun yaşandığında başvuru çözüm çoğunlukla dersten çıkıp tekrar girmektir. Correia (2020) da çalışmasında uzaktan eğitime erişimde öğrencilerin sesi duymak ve internete bağlanmak gibi teknolojik sorunlar yaşadığını ve bu sorunların üstesinden gelmek için yardıma ihtiyaç duyduklarını tespit etmiştir. Başaran, Doğan, Karaoğlu ve Şahin (2020)'in çalışmasında da benzer olarak öğretmen ve velilerin pandemi sürecinde rehberlik yapma becerileri konusunda eksik kaldıkları sonucu ortaya koyulmuştur.

Uzaktan eğitime erişimde en önemli etkiyi ailelerin sosyo-ekonomik düzeyindeki farklılığın oluşturduğu görülmektedir. Diker Coşkun (2020), hazırladığı Eğitim İzleme Raporu'nda öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeylerinin uzaktan eğitime erişimi doğrudan etkilediği ve sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan öğrencilerin dijital araçlara erişimde sorunlar yaşadığını ifade etmiştir. Sönmez, Yıldırım ve Çetinkaya (2020) da sınıf öğretmenleriyle yaptıkları bir çalışmada sosyo-ekonomik durumun öğrencinin uzaktan eğitime erişimi ve bu eğitimin sağlıklı bir biçimde gerçekleşebilmesine önemli etkileri olduğu sonucunu ortaya koymuşlardır. Ayrıca salgın sürecinde öğrencilere en çok annenin destek olduğunu tespit etmişlerdir. Bu araştırmada da anne-babanın çalışma durumu canlı derse katılımı farklılık oluşturan bir unsur olarak tespit edilmiştir. Annelerin çoğunluğu genelde çalışmazken ve çocuklarıyla ilgilenirken babalar ise gün boyu çalışmaktadır ve öğrencilerin çoğu canlı derse erişmek için babalarının eve gelmesini beklemektedir. Kurt ve Taş (2019) ortaokul öğrencileriyle yaptıkları bir çalışmada ebeveynlerin eğitim seviyesinin yüksek olması ve

babanın düzenli bir işe sahip olmasının, ebeveynlerin okul hayatına katılımı ile pozitif ilişki içinde olduğunu tespit etmişlerdir. Sosyoekonomik olarak daha yüksek düzeyde olan ebeveynlerin, çocuklarının eğitimi konusunda daha istekli oldukları, okulla daha etkileşim içinde oldukları sonuçlarına ulaşmışlardır. Cinsiyetten kaynaklı uzaktan eğitime erişim farklılığının olduğunu ise sadece bir öğretmen ifade etmiştir.

Öğretmen ve ebeveyn görüşlerinden ulaşılan bir diğer sonuç ise kırsal kesimdeki öğrencilerin olanaklarının kısıtlı olup yeterli öğretim materyallerinin olmadığını sonucudur. Öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun kendilerine ait bir odaları, kişisel bilgisayar/tabletleri, çalışma masası, kulaklık, kamera gibi ek cihazları ve kendi dersleri ile ilgili olarak öğretime yardımcı olacak eğitim materyalleri bulunmadığı tespit edilmiştir. Karahan, Bozan ve Akçay (2020)'in Covid-19 sürecinde uzaktan eğitimi inceledikleri araştırmalarında öğrencilerin kırsal yaşam şartlarından dolayı teknolojik yoksunluk çektikleri, internete bağlanma sıkıntısı yaşadıkları ya da internete hiç erişim sağlayamadıkları sonucu ortaya koyulmuştur. Yine Yıldız, Akar ve Vural (2020), yaptıkları çalışmada EBA TV üzerinden sunulan içerikleri kendi imkânları ile takip eden öğrencilere evde kullanabilecekleri destekleyici yazılı materyal sağlanmamasının (okuma kitabı, çalışma yaprağı, test kitabı) öğrenciler arasındaki eşitsizliği daha da belirgin hale getirdiği sonucu tespit edilmiştir. Correia (2020), Covid-19 salgınının eğitim üzerindeki etkisine ilişkin yaptığı çalışmada salgının dünya çapında olumsuz etkileri olduğu, öğretmenler ve öğrencilerin büyük zorluklarla karşı karşıya oldukları, özellikle bilgisayarı olmayan ve internet erişimi olmayan öğrencilerin derslere erişimde mücadele ettikleri sonuçlarına ulaşılmıştır. Yine Türk Tabipler Birliği'nin Covid-19 Pandemisi 11. Ay Değerlendirme Raporu'na göre (2020); pandemi sürecinde ülkemizde çocukların büyük çoğunluğunun uzaktan eğitime erişimde teknik ekipman (bilgisayar, mobil telefon vb.) ve altyapı (internet, kendine ait oda vb.) sorunları olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Dahası odası, bilgisayarı ve bağlantısı olan çocuklar bile uzaktan eğitime erişimde teknik sorunlar yaşamakta veya uzun süre ekran karşısında oldukları için derslere yoğunlaşmamaktadır.

Araştırmanın bir diğer sonucu ise öğretmenlerin uzaktan eğitim sürecinde öğrencilerini takip etme konusunda sorunlar yaşamalarıdır. Öğretmenler, kırsal kesimde yaşayan ve velileri sosyal medya kullanmayan öğrencileri takip edememektedir. Yine öğretmenlerin büyük bir çoğunluğunun öğrencilerin uzaktan eğitim sürecindeki eksiklerini telafi edemedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Sönmez, Yıldırım ve Çetinkaya (2020) da çalışmalarında merkezden uzaklaştıkça uzaktan eğitime devam eden öğrencileri takip etmenin zorlaştığı ve bu durumun sosyo-ekonomik seviyenin düşmesi ile ilişkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Gökkaya (2019)'ya göre anne-babanın eğitim seviyesi öğrenci başarısı üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Ebeveynin eğitim seviyesi yükseldikçe başarıda da doğru orantılı bir artış olmaktadır. Ferreira ve Gignoux (2010)'un Türkiye'de eğitimde fırsat eşitsizliği raporuna göre ise ailelerin eğitim durumu fırsat eşitsizliğini etkileyen en önemli faktör olarak tespit edilmiştir. Öğrenci eksiklerinin giderilmesine ilişkin velilerin bulguları incelendiğinde büyük çoğunluğunun uzaktan eğitim sürecinde erişilemeyen derslerin telafisini yapamadıkları, evde çocuklara yardımcı olacak eğitilmiş kişilerin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Yıldız, Akar ve Vural (2020), yaptıkları çalışmada benzer şekilde anne-baba ya da çocuğa bakım veren kişilerin eğitim düzeyinin pandemi döneminde yetişkin rehberliğine gereksinim duyan çocuklar arasında önemli bir eşitsizlik yarattığı sonucunu ortaya koymuşlardır.

Hem öğretmenler hem de öğrencilerin uzaktan eğitim sürecinde teknik-teknolojik, materyal, derse katılım ve değerlendirme gibi konularda farklı sorunlar yaşamaları araştırmanın önemli sonuçları arasındadır. Genç ve Gümrükçüoğlu (2020), lisans öğrencileriyle

yaptıkları çalışmada; pandemi sürecinde öğrencilerin hayat düzenlerinin değiştiği, uzaktan eğitimden yeterince verim alamadıkları, sorunlar yaşadıkları ve yüz yüze eğitimin önemini daha iyi kavradıkları sonuçlarını tespit etmişlerdir. Özgöl, Sarıkaya ve Öztürk (2017)'ün uzaktan eğitime ilişkin öğretim elemanları ve öğrencilerle yaptıkları çalışmada ise öğretim elemanlarının uzaktan eğitimin ders başarısını düşürdüğü, ders içi iletişime olanak sağlamadığı, derse katılımın düşük olduğu, bağlantı sorunlarının ve alt yapı yetersizliklerinin dersin işlenmesini olumsuz etkilediği sonuçlarına ulaşılmıştır. Veliler de öğretim sürecine ilişkin birçok sorun ifade etmişlerdir. Velilerin uzaktan eğitim sürecinde tespit ettikleri sorunlara ilişkin bulgular incelendiğinde bağlantının sıklıkla kopması, ses sorunu, şebeke ve sistemsel sorunlardan dolayı çocuklarının yeterince öğrenemedikleri ve derslerin verimsiz geçtiği sonuçlarına ulaşılmıştır. Başaran, Doğan, Karaoğlu ve Şahin (2020)'in çalışmasında da uzaktan eğitim sürecinin dezavantajları olarak dönüt alma-verme eksikliği, derslerde aktif katılımın olmadığı, etkileşimin kısıtlı olduğu ve ders sürelerinin kısa olduğu için yüz yüze eğitim gibi verim alınamadığı tespit edilmiştir. Türker ve Dündar (2020), pandemi sürecinde EBA'nın kullanılmasına ilişkin lise öğretmenleriyle yaptıkları çalışmada altyapı sorunları ile öğretmen ve öğrencilerdeki donanım eksikliklerinin uzaktan eğitim sürecindeki önemli engeller olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Uzaktan eğitim sürecinde ölçme-değerlendirmeye ilişkin bulgular incelendiğinde; öğretmenlerinin çoğunun ölçme değerlendirme yapamadıkları ya da sınırlı olarak yapabildikleri tespit edilmiştir. Ayrıca merkezdeki öğrencilerle kırsaldaki öğrencilerin aynı imkânlar sahip olmadığı ve kırsaldaki öğrencilerin derslere düzenli erişimlerinin olmadığı bundan dolayı da bilgi eksiklikleri olduğundan ölçme değerlendirmede bir eşitsizliğin ortaya çıktığı sonuçlarına ulaşılmıştır. Sayan (2020), uzaktan eğitime ilişkin öğretim elemanlarıyla yaptığı çalışmasında pandemi sürecinde uzaktan eğitimde yapılan değerlendirmelerle ilgili benzer olarak yüz yüze eğitimden alınan verimin alınamadığı sonucunu tespit etmişlerdir. Diker Coşkun (2020) ise Eğitim İzleme Raporu'nda pandemi sürecinde kademeler arası geçiş sınavlarına hazırlanan öğrencilerin önemli öğrenme kayıpları yaşadıklarını belirtmiştir.

Ödev konusuna ilişkin bulgular incelendiğinde uzaktan eğitim sürecinde öğretmenlerin ödev anlayışı ve ödev verme sıklığı farklılık göstermektedir. Öğretmenlerin birçoğu daha az ödev vermeye başladıklarını bunun sebeplerini ise konuların yeterince öğrenilememesi, derse katılımın az olması, öğrencilerin psiko-sosyal olarak yıpranması, öğrencinin ödevi ulaşamaması ve sorumluluğunu yerine getirmemesi olarak açıklamışlardır. Öğretmenlerden bir kısmı uzaktan eğitim sürecinde ödev sıklığında artış olduğunu; bunun nedeninin ise öğretim kalitesinin düşmesinden, öğrencilerin süreçten kopmasından, konuların derste yetişmemesinden ve yüz yüze ile uzaktan eğitim arasındaki farkın açılmasından kaynaklandığını ifade etmişlerdir. Araştırmaya katılan bazı veliler, öğretmenin göndermiş olduğu ödevleri çocuğunun yapmaya çalıştığını ancak kendisine yardımcı olacak bir kişi ya da kaynak olmamasından dolayı çoğu zaman yapamadığını ifade etmişlerdir. Bazı veliler ise bu süreç içerisinde çocuğun tamamen ödevlerden koptuğunu kendisinin de artık takip edemediğini ifade etmiştir. Correia (2020), pandemi sürecinde öğrencilerin sahip olduğu teknolojinin öğrenim materyallerine ve ödevlere erişme konularında yetersiz olabileceğini ve öğretmenlerin bu konuda dijital bir uçurumun farkında olmaları gerektiğini ifade etmiştir. Kürtüncü ve Kurt (2020)'un lisans öğrencileriyle yaptıkları çalışmada, öğrencilerin uzaktan eğitime erişimde internet ve bilgisayar konusunda kısıtlı imkânlar nedeniyle sorunlar yaşadıkları tespit edilmiştir. Bu sorunlar öğrencilerin kırsal bölgede kalmaları ve acil olarak

alınan okulların kapanması kararı nedeniyle ders materyallerinin farklı illerde kalmasından dolayı derslerini takip ederken ve ödev hazırlarken sıkıntı yaşamaları olarak ifade edilmiştir.

Hem öğretmen hem de veli görüşlerine ilişkin bulgular incelendiğinde uzaktan eğitime erişemeyen öğrencilerin gelecekte olumsuz muhtemel sonuçlarla karşılaşabilecekleri tespit edilmiştir. Öğretmenlerin büyük çoğunluğu öğrencilerin ders kazanımlarını edinemeyeceğini ve yeni bilgileri inşa edemeyeceklerini, başarı oranının düşeceğini, derslerden uzaklaşılacağını, dikkat eksikliği, ekran bağımlılığı, yetersizlik duygusu gibi psikolojik sorunların ortaya çıkacağını ifade etmişlerdir. Veliler ise sınavlarda başarısız olma, gelecekle ilgili kaygılanma, öğrendikleri bilgileri unutma, psikolojik ve fiziksel rahatsızlıklar, teknoloji bağımlılığı, sosyalleşme konusunda problemler ortaya çıkacağını vurgulamışlardır. Sever ve Özdemir (2020), yaptıkları çalışmada pandemi sürecinin oldukça stres yüklü ve öz denetim becerisi gerektiren bir süreç olduğunu, bu süreçte karamsarlık ve ümit arayışının ortaya çıkabileceğini ve öğrencilerin psiko-sosyal süreçlerinde olumsuz yansımaların artabileceği sonuçlarına ulaşmışlardır. Türk Tabipler Birliği'nin (2020) Covid-19 Pandemisi 11. Ay Değerlendirme Raporu'na göre çocuklarda pandemi sonrası obezite hastalığında artış ve buna bağlı olarak yetişkinlikte kronik rahatsızlık riskinin artması beklenmektedir. Ayrıca okula devam edememe durumundan kaynaklı kısa vadede depresyon, anksiyete, uyku bozukluğu, huzursuzluk, konsantrasyon bozukluğu; uzun vadede ise post-travmatik stres bozukluğu ve teknoloji bağımlılığı sıklığında artış öngörülmektedir.

Tarihsel süreçte, salgın başta olmak üzere her türlü kriz riski insanı, çevresini ve aile yapısını farklı boyutlarda etkilemiştir. İçinde bulunulan süreçte (Covid-19) pandemisi de aile içi iletişim ve ilişkileri önemli düzeyde etkilemiştir (Işık, 2020). Bu araştırma sonuçları da uzaktan eğitim sürecinin aile içi ilişkileri de olumsuz etkilediğini göstermektedir. Özellikle ebeveynler çocuklarının davranışlarının değiştiğini, strese girip kaygılandıklarını, evde gerginliklerin yaşandığını, sürekli evde oldukları için sıkıldıklarını, tahammülün azaldığını ve birbirlerini anlama noktasında sorunlar yaşadıklarını belirtmişlerdir. Başaran, Doğan, Karaoğlu ve Şahin (2020) de yaptığı çalışmada öğrencilerin pandemiden dolayı sosyalleşemediği ve yeterli düzeyde rehberlik hizmetlerinden yararlanamadıkları sonuçlarına ulaşmıştır. Marcellis-Warin, Munoz & Warin (2020) Covid-19 sürecine ilişkin yaptıkları bir çalışmada pandeminin öğrenciler üzerinde olumsuz sosyal sonuçları olduğunu ifade etmişlerdir. Öğrencilerin yalnız teknolojik araçlar ve cihazlar üzerinden akranlarıyla iletişim kurabildikleri için sosyalleşemediklerini ve içe kapanık hale geldiklerini tespit etmişlerdir. Yine Kürtüncü ve Kurt (2020)'un hemşirelik öğrencileriyle yaptıkları çalışmada öğrencilerin pandeminin getirdiği stresin yanı sıra derslerin işleyişi ve sınavlar konusunda uzaktan eğitimin web tabanlı olmasından dolayı kaygılandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Cao ve arkadaşlarının (2020) pandemi sürecine ilişkin yaptığı çalışmada ise öğrencilerin kendilerinin ve yakınlarının enfekte olma ihtimali ve ekonomik faktörler sebebiyle anksiyete yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Birçok görüş ise pandeminin aile içi iletişim açısından olumlu yönlerinin de olduğunu göstermektedir. Bazı veliler bu süreçte aile bağlarının güçlendiğini, kişiliklerinin geliştiğini, iletişim ve farkındalığın arttığını söylemişlerdir. Ergül ve Yılmaz (2020)'ın Covid-19 sürecinde aile içi iletişim konusunda yaptıkları çalışmada da araştırmaya katılanların pandemi süresince birbirlerini desteklemeye, birbirleri ile ilgilenmeye ve birbirleri ile uyumlu olmaya önem verdikleri sonucu ortaya koyulmuştur.

Öneriler

Araştırmanın sonuçları ışığında, uzaktan eğitime erişimde fırsat eşitsizliğinin ortadan kaldırılabilmesi için daha hızlı sonuç verecek adımlar atılabilir. Kırsal kesimde yaşayan öğrencilerin teknolojik cihaz, eğitim materyali gibi eksiklerinin giderilmesi için daha yerel ölçekte yetkilendirmeler yapılabilir. Altyapı sorunlarının giderilmesine yönelik belli noktalara kurulan internet sağlayıcılarının sayısı artırılabilir. Teknolojinin günden güne hızla ilerlediği ve uzaktan eğitimin hayatımızda bundan sonra da var olacağı düşünüldüğünde öğretmenlere bu noktada hizmet içi seminerler düzenlenebilir. Hatta hizmet öncesinde eğitim fakültelerinde teknoloji kullanımına yönelik derslere ağırlık verilebilir. En önemlisi de salgın sürecinde verilen eğitimin gerisinde kalan öğrencilerin ve ailelerin psikolojik durumuna yönelik kapsamlı girişimlerde bulunularak, rehberlik hizmetlerinin etkin bir şekilde kullanılması tesis edilebilir.

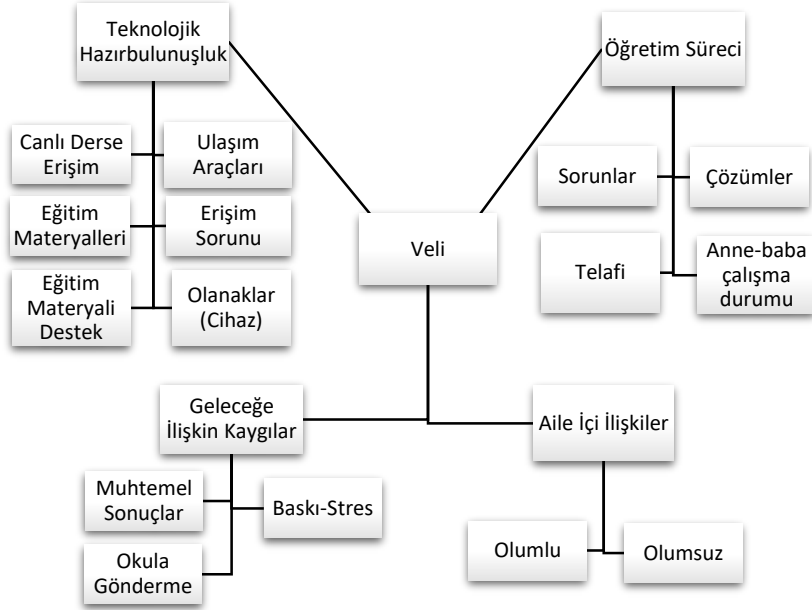
Kaynakça

- Akgül, A. E. (2019). "Eğitimde fırsat eşitliği-cinsiyet ayrımı faktörü" üzerine bir araştırma. *International Journal of Social And Humanities Sciences*, 3 (1), 127-142.
- Bilgin, N. (2000). İçerik Analizi. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Bagchi, K. (2005). Factors contributing to global digital divide: Some empirical results. *Journal of Global Information Technology Management*, 8 (3),47-65.
- Başaran, M., Doğan, E., Karaoğlu, E., ve Şahin, E. (2020). Koronavirüs (Covid-19) pandemi sürecinin getirisi olan uzaktan eğitimin etkililiği üzerine bir çalışma. *Academia Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 5 (2), 179-209.
- Can, E. (2020). Coronavirüs (Covid-19) pandemisi ve pedagojik yansımaları: Türkiye’de açık ve uzaktan eğitim uygulamaları. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 6 (2), 11-53.
- Cao, W., Fang, Z., Hou, G., Han, M., Xu, X., Dong, J., & Zheng, J. (2020). The psychological impact of the COVID-19 epidemic on college students in China. *Psychiatry Research*, 287, 112934. <http://doi.org/10.1016/j.psychres.2020.112934>
- Correia, A. P. (2020). Healing the digital divide during the Covid-19 Pandemic. *Quarterly Review of Distance Education*, 21 (1), 13-21.
- Council of Europe. (2021). Eşitlik. <https://www.coe.int/en/web/portal>. adresinden 19.01.2021 tarihinde alınmıştır.
- Creswell, J. W. (2013). *Research Design: Qualitative, Quantitative, And Mixed Methods Approaches*. Sage publications.
- Diker Coşkun, Y. (2020). Eğitim izleme raporu 2020: Eğitimin içeriği. Eğitim Reformu Girişimi. <https://www.egitimreformugirisimi.org/egitim-izleme-raporu-2020-egitimin-icerigi/> adresinden 05.01.2021 tarihinde alınmıştır.
- El Kadi, T. H. (2020). Uneven Disruption: Covid-19 and the digital divide in the Euro-Mediterranean Region. *IEMed Mediterranean Yearbook*.
- Ergül, B., ve Yılmaz, V. (2020). Covid-19 salgını süresince aile içi ilişkilerin doğrulayıcı faktör analizi ile incelenmesi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (Özel sayı), 38-51.

- Er-Koçoğlu, N. (2020). COVID-19 pandemisinde bilgiye erişimin önündeki büyük engel: Sayısal bölünme/bilgi uçurumu. *Türk Kütüphaneciliği*, 34 (3), 373-376.
- Ferreira, F. H. & Gignoux, J. (2010). Eğitimde fırsat eşitsizliği: Türkiye örneği. *TC Cumhuriyeti DPT ve Dünya Bankası Refah ve Sosyal Politika Analitik Çalışma Programı. Çalışma Raporu*, 4.
- Genç, M. F., ve Gümrükçüoğlu, S. (2020). Koronavirüs (Covid-19) sürecinde ilâhiyat fakültesi öğrencilerinin uzaktan eğitime bakışları. *Electronic Turkish Studies*, 15 (4), 403-422.
- Gökkaya, S. (2019). *Ortaokul Eğitim Hizmetlerinde Fırsat Eşitsizliğinin Kamu ve Özel Kurumlar Açısından İncelenmesi: Kastamonu Örneği* (Yüksek Lisans Tezi). Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu.
- Işık, A. (2020). Koronavirüs (COVID-19) salgını döneminde ailede krize müdahale. *Akademia Doğa ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 6 (1), 1-9.
- Karahan, E., Bozan, M. A. ve Akçay, A. O. (2020). Sınıf öğretmenliği lisans öğrencilerinin pandemi sürecindeki çevrim içi öğrenme deneyimlerinin incelenmesi. *Turkish Studies*, 15 (4), 201-214. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.44348>
- Kurt, U. ve Taş, Y. (2019). Ebeveynlerin sosyoekonomik düzeyleri ile çocuklarının okul hayatına katılımları arasındaki ilişki. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 12 (3), 978-991.
- Kürtüncü, M. ve Kurt, A. (2020). Covid-19 pandemisi döneminde hemşirelik öğrencilerinin uzaktan eğitim konusunda yaşadıkları sorunlar. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7 (5), 66-77.
- Lawton, B. (2020). Covid-19 Illustrates Need to Close the Digital Divide. 2020). *Assessing Legal Responses to COVID-19*. Boston: Public Health Law Watch.
- Lie, A., Tamah, S. M., Gozali, I., Triwidayati, K. R., Utami, T. S. D., & Jemadi, F. (2020). Secondary school language teachers' online learning engagement during the COVID-19 pandemic in Indonesia. *Journal of Information Technology Education: Research*, 19, 803-832.
- Marcellis-Warin, N., Munoz, J. M. & Warin, T. (2020). Coronavirus and the widening educational digital divide: The perfect storm for inequalities? *California Review Management*, 63, 1. <https://cmr.berkeley.edu/2020/07/covid-education/> adresinden 21.01.2021 tarihinde alınmıştır.
- MEB (2021). Milli Eğitim Temel Kanunu. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf> adresinden 19.01.2021 tarihinde alınmıştır.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook*. New York: Sage.
- OECD. (2001). *Understanding the Digital Divide*. OECD Digital Economy Papers, 49, OECD Publishing, Paris. <http://www.oecd.org/digital/ieconomy/1888451.pdf> adresinden 19.01.2021 tarihinde alınmıştır.
- Özgöl, M., Sarıkaya, İ., ve Öztürk, M. (2017). Students' And Teaching Staff's Assessments Regarding Distance Education Applications In Formal Education. *Journal Of Higher Education And Science*, 7(2), 294-304.
- Patton, M. Q. (2005). *Qualitative Research*. New York: John Wiley & Sons, Ltd.

- Sayan, H. (2020). COVID-19 pandemisi sürecinde öğretim elemanlarının uzaktan eğitime ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi. AJIT-e: Bilişim Teknolojileri Online Dergisi, 11 (42), 100-122.
- Sever, M. ve Özdemir, S. (2020). Koronavirüs (Covid-19) sürecinde öğrenci olma deneyimi: Bir fotoses (photovoice) çalışması. Toplum ve Sosyal Hizmet, 31 (4), 1653-1679.
- Sezgin, S. ve Fırat, M. (2020). Covid-19 pandemisinde uzaktan eğitime geçiş ve dijital uçurum tehlikesi. Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi, 6 (4), 37-54.
- Sönmez, M., Yıldırım, K., ve Çetinkaya, F. Ç. (2020). Yeni tip koronavirüs (sars-cov2) salgınına bağlı uzaktan eğitim sürecinin sınıf öğretmenlerinin görüşleriyle değerlendirilmesi. Electronic Turkish Studies, 15 (6), 855-875.
- TBMM (2021). T. C. Anayasası. https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tc_anayasasi.maddeler?p3=42 adresinden 21.01.2021 tarihinde alınmıştır.
- Türk Dil Kurumu (2021). Fırsat Eşitliği. <https://sozluk.gov.tr/adresinden 19.01.2021 tarihinde alınmıştır>.
- Türk Tabipler Birliği (2020). Covid-19 pandemisi- 11. ay değerlendirme raporu. http://www.muğlatabip.org.tr/wp-content/uploads/2021/02/covid19-rapor_11.pdf adresinden 05.03.2021 tarihinde alınmıştır.
- Türker, A., ve Dündar, E. (2020). Covid-19 pandemi sürecinde eğitim bilişim ağı (Eba) üzerinden yürütülen uzaktan eğitimlerle ilgili lise öğretmenlerinin görüşleri. Milli Eğitim Dergisi, 49 (1), 323-342.
- UNICEF (2020). Uzaktan eğitime erişimde eşitsizlik. <https://www.unicefturk.org/yazi/uzaktanegitim> adresinden 19.01.2021 tarihinde alınmıştır.
- Van Dijk, J. A. (2006). Digital divide research, achievements and shortcomings. Poetics, 34 (4-5), 221-235.
- WHO (2020). Pandemi brifingi. <https://www.who.int/director-general/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11-march-2020>. adresinden 19.01.2021 tarihinde alınmıştır.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (10. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, A. ve Akar-Vural, R. (2020). Covid-19 pandemisi ve derinleşen eğitim eşitsizlikleri. Türk Tabipler Birliği Covid-19 Pandemisi Altıncı Ay Değerlendirme Raporu, 556-565.

EK-1: Velilerin Uzaktan Eğitimde Fırsat Eşitsizliğine İlişkin Görüşleri

EK-2: Öğretmenlerin Uzaktan Eğitimde Fırsat Eşitsizliğine İlişkin Görüşleri

